

Д. Л. Гаскевич

Могильники неолітичні

МОГИЛЬНИКИ НЕОЛІТИЧНІ – одна з категорій археологічних пам'яток. В Україні відомо бл. 30-ти М. н. переважно в Дніпров. Надпоріжжі – Чаплинський могильник, Микіл., Лисогір., Вовніз., Ясиноват. та ін.; поодинокі відомі в Надазов'ї – Маріупольський могильник, степ. Криму – Долинків., лісостеп. Подніпров'ї – Деріїв. (див. Деріївське поселення). Першими виявлені могильники Собачка та Ігрені (див. Ігренські стоянки), досліджені А. Добровольським, який працював у складі Дніпрогесівської (Дніпробудівської) археологічної експедиції 1927–32, та Маріуп., розкопаний М. Макаренком на буд. майданчику заводу «Азовсталь» у 1930. Більшість виявлені в 1950–80-х рр. на терасах Дніпра, розмитих водами Дніпров. і Кахов. водосховищ. Їх вивчали О. Бодянський, Д. Телегін, А. Столяр. Зазвичай, М. н. нарах. кілька десятків поховань, найбільше – у Маріуп. (127), Микіл. (137) і Деріїв. (173) могильниках. Датовані у межах 6 – поч. 5 тис. до н. е. Небіжчиків ховали горілиць, руки вздовж тіла, ноги прямі. В одному могильнику одночасні поховання розміщували в однаковому напрямку. З часом поховал. обряд змінювався. Спочатку в одну яму клали 1-го чи 2-х, рідше – до 10-ти небіжчиків. Такі ями утворювали один або кілька рядів, що згодом трансформувалися в суціль. траншеї. Ще пізніше їх замінили колективні усипальниці у великих підпрямокут. ямах, що іноді містять рештки кількох десятків небіжчиків. Пізніші поховання руйнували попередні, відомі випадки перепоховання черепів та окремих частин тіл. Небіжчиків посипали вохрою, у поховал. обряді використовували вогонь. У ранніх одиноч. похованнях знайдено підвіски із зубів оленя та риб, їх нашивали на одяг та головні убори; крем'яні вироби; зрідка – кільц. намистини із мушель. У пізніших колектив. усипальницях виявлено кільц. намистини, зокрема із каменя та кістки; орнаментов. пластини з ікол кабана (ймовірно – прототип захисного обладунку); зброю: стріли, списи, дротики, сокири. У засипці ям зустрічаються фрагменти кераміки, цілі посудини – на ритуал. площадках, облашт. на поверхні в межах пізніх М. н. Проломи на черепах та вістря стріл серед кісток свідчать про насильницьку смерть деяких небіжчиків. Наявність серед знахідок Микіл. могильника поодиноких престиж. речей – посуду з Подунав'я та Карпат, перших мідних прикрас та символів влади (кам'яних булав) свідчить про поч. соц. розшарування. Могильники Надазов'я пов'язують з нижньодон. культурою, степ. Подніпров'я – з азово-дніпровською культурою маріупольської культурно-історичної області, названої на честь Маріуп. могильника. Під

його впливом М. н. з'явилися на Пд. Серед. Подніпров'я в ареалі києво-черкаської культури дніпро-донецької культурно-історичної спільності. На матеріалах М. н. Надпоріжжя І. Гохман виокремив надпоріз.-приазов. варіант протоевроп. антропол. типу, що відповідає вовніз. типу В. Бунака. Вважають, що його носії – високі, з масив. кістками та широким сплещеним обличчям – нащадки автохтон. насел. прильодовик. Європи.

Рекомендована література

1. Макаренко М. Маріупільський могильник. 1933. Телегин Д. Я. Неолитические могильники мариупольского типа. 1991;
2. Потехина И. Д. Население Украины в эпохи неолита и раннего энеолита по антропологическим данным. 1999 (усі – Київ).

Бібліографічний опис:

Могильники неолітичні / Д. Л. Гаскевич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-68244>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).